



Universiteit
Leiden

The Netherlands

Nawoord

Timmer, N.; Nagle, M.; Maia A.P.

Citation

Timmer, N., & Nagle, M. (2019). Nawoord. In *De Ziel in het Bloed*. Amsterdam: Zirimiri Press. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/83443>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/83443>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

NAWOORD

Nanne Timmer & Marilene Nagle

‘U ziet uzelf dus als een moordenaar?’ vraagt de studente. Ja, antwoordt Edgar Wilson. Deze vraag vormt de kern van de roman van Ana Paula Maia en richt zich niet alleen tot alle personages in het boek, maar ook tot ons als lezer. Een roman vol bloed en dood. Na de eerste pagina’s van *De ziel in het bloed* vraag je je af hoe je in dit slachthuis terechtgekomen bent en hoe je er zo snel mogelijk uit kunt ontsnappen. Maar je wordt meteen gegrepen door een tekst die onderkoeld vertelt over het doden van dieren, en waarin zich in de loop van de gebeurtenissen mysterieuze waarheden lijken te verschuilen.

Het dier heeft in de Latijns-Amerikaanse literatuur een belangrijke plaats, en al helemaal in de Braziliaanse, denk aan het werk van Clarice Lispector, maar ook aan de literatuur die in de jaren dertig over het harde leven in het Noordoosten van Brazilië werd geschreven, zoals *Vidas secas* van Graciliano

Ramos. Een verhaal over het hoeden van vee, geschreven in een directe stijl zonder veel poespas, waarin het dier er communicatief en emotioneel sterker van afkomt dan de mens. Maar *De ziel in het bloed* is ook nauw verbonden met literatuur waarin misdaad een rol speelt, zoals *Grande sertão: veredas* van João Guimarães Rosa, en ook de meer contemporaine misdaadromans van Rubem Fonseca.

Het verrast misschien dat het een vrouw is die deze tekst bol van mannelijk geweld heeft geschreven. Ana Paula Maia (Nova Iguaçu, 1977), die in haar jonge jaren in een punkrockband speelde, aarzelt niet om maatschappelijke gruweligheden te benoemen. Ze begon als scriptschrijver voor theater, maar sinds 2003 hoort ook de roman tot haar repertoire: ze heeft er ondertussen al zeven gepubliceerd. Het is niet de eerste keer dat ze schrijft over wreedheid en dood. *A guerra dos bastardos* (2007) laat je bijvoorbeeld achter met vragen over de verschillende directe en indirecte vormen van geweld die er bestaan. Dat is ook de roman waarin het personage Edgar Wilson voor het eerst opduikt. Later, in *Entre rinhas de cachorros e porcos abatidos* (2009), wordt hij het hoofdpersonage en daarna nog van vele andere boeken, zoals *Carvão animal* (2011) en *Enterre seus mortos* (2018).

Edgar heeft zo zijn eigen ethiek: hij vindt dat de koe niet mag lijden en kijkt haar altijd in de ogen voordat hij haar de genadeklap geeft. Op een of andere manier lijkt hij zo nog waardigheid te zoeken in het slachten van vee. Door het zien van de blik van het dier en van zijn eigen reflectie in het oog lijkt hij het als gelijkwaardige ander te erkennen. Zo zou je

het tenminste kunnen zien, als je de gedachten van filosoof Emmanuel Levinas erin mee zou nemen. Voor Edgar, die overigens niet alleen ervaring heeft met het slachten van vee, is erkenning van de misdaad als zodanig een soort ethiek. Hij heeft een diepe band met het vee, ook al is hij de beul en het vee zijn slachtoffer. Als je de koe niet in de ogen kijkt, heb je de ander nooit als levend wezen erkend, lijkt de onderliggende gedachte te zijn. Ja, hij ziet zichzelf als een moordenaar, antwoordt hij op de vraag van de studente.

In het abattoir De stier van Milo bepaalt een groep mannen de orde van de dag. De naam Milo, de baas van het slachthuis, doet denken aan de Griekse mythologische figuur Milo van Croton, die een stier met een vuistslag doodsloug en in zijn geheel opat. In deze microwereld gebeurt ongeveer hetzelfde. Mannen maken de dienst uit en iedereen heeft zijn eigen functie: de een verdooft het beest en geeft het een klap, de ander snijdt het open en weer een ander verzorgt het transport naar het vleesverwerkingsbedrijf. Zoals in elk productieproces is alles zo gefragmenteerd dat iemand er aan het eind van die lijn geen weet van hoeft te hebben waar het allemaal begon. In deze marktlogica hoeven we als consumenten ook niet na te denken over de vraag of er in het productieproces ergens grote misstanden bestaan, kinderarbeid, milieuvervuiling of dierenleed bijvoorbeeld. Dat is in de loop van die lijn onzichtbaar geworden.

Echt geweld is eigenlijk dat geweld dat we als natuurlijk beschouwen en voor lief nemen, als inherent aan ons economisch en politiek systeem. Het geweld verweven in het alle-

daagse, zoals het slachten van dieren, waarvan we net doen alsof we het niet zien. ‘Zolang er nog ergens op de wereld een koe rondloopt, is er wel iemand die bereid is om het beest te doden’, zegt Edgar in het boek. Dan lijkt alles op rolletjes te lopen in de moderne samenleving, die in zekere zin een managementmachine van de dood is. Dit leven en sterven in de marge treft niet alleen dieren, maar ook mensen. Denk aan de groep ‘sloebbers’ die om weggegooid vlees komen bedelen, ongeacht of ze er ziek van worden: levens zonder toekomstperspectief aan de rand van de samenleving. Ana Paula Maia laat juist die onbelichte plekken zien, daar waar het er hard aan toegaat en waar een regering liever niet naar omkijkt. Edgar Wilson is iemand die zich in dat milieu beweegt en het werk doet dat niemand wil uitvoeren. Ja, hij ziet zichzelf als een moordenaar.

Het slachthuis is de plek die we geschapen hebben om de dood niet direct om ons heen te zien. De plek waar het lijden van dieren verborgen wordt en waar de harde grens wordt getrokken tussen een mens die men het leven waardig acht, en een dier waarvan het leven opgeofferd mag worden. In dit boek is die grens echter niet zo gemakkelijk te trekken. Dood vee is in de hele omgeving te vinden, niet alleen in het afgeschermd slachthuis. Zelfs de rivier is rood gekleurd van het bloed. En ook dode mensenlichamen in en om het slachthuis kleuren dit landschap. De dieren geven in dit verhaal blijk van gevoel en zelfs zelfbeschikking, kwaliteiten die we normaal gesproken aan de mens toedichten, en de mensen zijn hier degenen met beestachtige handelingen. De grens tussen dier en mens is diffuus. We kunnen ons zelfs afvragen of het

niet eerder gaat om een kudde mensen die gedwee hun taak in het productieproces uitvoeren, en om koeien die door hun gezamenlijke beslissing om zelf hun dood te bepalen eigenlijk meer mens zijn dan wij.